

BEATA WINNICKA orcid.org/0000-0002-0392-6699

Instytut Psychologii, Akademia Ignatianum w Krakowie
Institute of Psychology, Jesuit University Ignatianum in Cracow
e-mail: beata.winnicka@ignatianum.edu.pl

Sprawozdanie z III Ogólnopolskiej Konferencji „Starość, jak ją widzi psychologia: szanse rozwoju w starości”, Kraków, 25–26 kwietnia 2019 roku

W dniach 25–26 kwietnia 2019 roku odbyła się III Ogólnopolska Konferencja „Starość, jak ją widzi psychologia”, której tematem przewodnim były szanse rozwoju w starości. Konferencja odbywała się w salach Akademii Ignatianum w Krakowie oraz w sali obrad Urzędu Miasta Krakowa. Za organizację konferencji odpowiadała jej pomysłodawczyni, prof. dr hab. Maria Kielar-Turska, kierująca wspólnym przedsięwzięciem Instytutu Psychologii Akademii Ignatianum w Krakowie, Instytutu Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Komisji Psychologii PAN Oddział w Krakowie i Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Konferencja została objęta honorowym patronatem Prezydenta Miasta Krakowa prof. Jacka Majchrowskiego.

W konferencji wzięło udział 48 referentów reprezentujących ośrodki naukowe i instytucje z całej Polski (Akademia Ignatianum w Krakowie, Akademia Pomorska w Słupsku, Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Komisja Ekspertów ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Zielonogórski) oraz z zagranicy (Moscow City University).

Podczas sześciu wykładów plenarnych, czterech sympozjów, dyskusji panelowej oraz sesji plakatowej rozważano możliwości rozwojowe człowieka w późnej dorosłości. Wykłady plenarne wygłosili: dr hab. Piotr Czekanowski, prof. UG (UG), prof. dr hab. Elżbieta Dryll (UW), Prof. Evgeniya Romanova DSc, Larisa Ovcharenko, PhD, Assoc. Prof. (MCU), prof. dr hab. lek. med. Waldemar Tłokiński (ASW), Svetlana Valyavko, PhD, Assoc. Prof. (MCU), prof. dr hab. Lech Witkowski (AP w Słupsku). W dyskusji panelowej zatytułowanej „Społeczeństwo i stary człowiek: wzajemne oczekiwania i możliwe zyski” wzięli udział: ks. prof. dr hab. Józef Bremer SJ (AIK), dr hab. n. med. Maria Fornal (UJ), dr hab. Stanisław Milewski, prof. UG (UG), dr hab. Maria Straś-Romanowska, emerytowana prof. UW, dr hab. Zofia Szarota, prof. UW (UW). Podczas bardzo ciekawej dyskusji rozważano zaproponowany temat z perspektywy filozofii, nauk medycznych, gerontologopedii, psychologii i pedagogiki. W czasie sympozjów poddano refleksji zagadnienia osobowościowych wymiarów starości, życia osób w wieku senioralnym oraz miejsca osób starych w społeczeństwie. Sesja plakatowa dotyczyła doświadczeń osób w wieku senioralnym i ich relacji z pokoleniem młodych.

We wprowadzeniu do konferencji prof. dr hab. Maria Kielar-Turska zachęciła do ujmowania starości jako procesu, którego przebieg jest uzależniony od podejmowanej w tym okresie aktywności. Podkreśliła, że ważne jest, aby podejmowana aktywność wiązała się z zainteresowaniami, pasją, dotyczyła spraw ważnych

dla zaangażowanej w nią osoby, niezależnie od przyjętego stylu przeżywania starości.

Prof. dr hab. Lech Witkowski w wykładzie inauguracyjnym pt. „Starość i jej wyzwania rozwojowe (w świetle krytycznego odczytania modelu Eriksona i jego recepcji)” podjął temat wewnątrzfazowej dwoistości w cyklu życia, pokazując Eriksonowską *rozpacz* jako twórcze wyzwanie egzystencjalne. Pan Profesor przedstawił retrospekcję przewartościową życia, stawianie sobie wymagań oraz twórcze niezadowolenie z siebie jako szansę na odnowę duchową i zadowolenia z życia w starości, która związana jest między innymi z koniecznością zmierzenia się z realnością śmierci.

W wykładzie zatytułowanym „Rozkwit pomimo schyłku – dwie drogi rozwoju psychicznego i ich owoce w okresie starości” prof. dr hab. Elżbieta Dryll przedstawiła starość jako okres, w którym zmianom inwolucyjnym w zakresie rozwoju psychobiologicznego może towarzyszyć rozwój psychohistoryczny, wynikający w dużym stopniu z doświadczeń biograficznych, podlegający świadomemu, refleksyjnemu kształtowaniu i wolny od docelowych standardów. Prelegentka podkreśliła, że ta droga rozwoju powinna zostać zapoczątkowana i być intensywnie pielęgnowana we wcześniejszych okresach życia.

Dr hab. Piotr Czekanowski, prof. UG w wykładzie pt. „Wpływ rodziny i społeczeństwa na możliwości rozwoju człowieka starego. Wybrane zagadnienia” rozważał konsekwencje dynamicznie postępującego procesu starzenia się ludności w Polsce dla życia rodzinnego i społecznego ludzi starych. Podkreślając silne zindywidualizowanie i wielopłaszczyznowość starości, wskazał na różnorodność czynników wspomagających lub ograniczających szanse rozwoju człowieka w późnej dorosłości.

Prof. Evgeniya Romanova DSc i prof. Larisa Ovcharenko (MCU) wygłosiły wykład „Motivation to help the elderly” dotyczący motywacji pomocy osobom starszym w rosyjskim społeczeństwie. Głównymi motywami w przeprowadzonych przez autorki badaniach okazały się: satysfakcja z tego, że jest się potrzebnym, bycie razem, bycie sobą i zdobywanie doświadczenia. Prof. Svetlana Valyavko (MCU) mówiła

o psychologicznej pracy z osobami w „srebrnym wieku” („Psychological work with people of »silver age«”).

Uczestnicy konferencji mieli również możliwość wysłuchania wykładu „Gdy wspomnienia zastępują marzenia: o autorstwie własnej starości” wygłoszonego przez prof. Waldemara Tłokińskiego. Pan Profesor ukazał późną dorosłość jako okres, w którym maleje potencjał marzeń na rzecz potencjału wspomnień, opartego na życiowym doświadczeniu. Zazaczył, że tempo przesuwania się proporcji między obydwiema perspektywami zależy od indywidualnych mechanizmów, które określił metaforycznie jako autorstwo własnego życia.

Podczas sympozjum „Społeczeństwo wobec osób starszych” prowadzonego przez dr Iwonę Sikorską (UJ) porównywano postawy wobec osób starszych w różnych krajach: Boliwii, Polsce, Francji oraz Luksemburgu. Pokazano przykłady aktywizacji zasobów fizycznych i psychicznych cierpiących na choroby otępienne, takie jak Muzea Wspomnień w Rotterdamie czy Alzheimer’s Village w Weesp. Przedstawiono badania dotyczące związku pomiędzy subiektywną oceną relacji z matką i bliskością emocjonalną z dziadkami a prężnością adolescentów z rodzin samotnych matek. Zaprezentowano kompetencje społeczne i emocjonalne kandydatów na wolontariuszy w wieku senioralnym. Przedstawiono również projekt edukacyjny „Psychologia Trzeciego Wieku – Program rozwoju kompetencji studentek i studentów psychologii w zakresie opieki nad osobami starszymi”, realizowany w Instytucie Psychologii UJ.

Funkcjonowaniu osób starszych w społeczeństwie dotyczyło sympozjum prowadzone przez dr hab. Dorotę Czyżowską, prof. UJ. W czasie sympozjum omówiono problematykę zasobów osobistych osób starszych pełniących funkcję rodziców zastępczych dla swoich wnuków. Przedstawiono także rolę społeczną babci i dziadka w percepcji osób ją odgrywających. Zarysowano obraz dziadków widzianych oczami wnuków. Rozważano znaczenie internetu w pokonywaniu osamotnienia osób w okresie późnej dorosłości. Ukazano aktywność na arenie politycznej – zarówno w odniesieniu do czyn-

nego, jak i biernego prawa wyborczego – jako społeczną siłę seniorów.

W czasie sympozjum pt. „Osobowościowe wymiary starości”, którego gospodarzem był dr hab. Henryk Olszewski, prof. UG, przedstawiono wyniki badań dotyczących rozumowania moralnego osób w późnej dorosłości. Omówiono koncepcję *przedłużonej generatywności*, ilustrując ją wnioskami z badań przeprowadzonych z udziałem studentów uniwersytetów trzeciego wieku. Podkreślano znaczenie poczucia kontroli i autonomii dla przebiegu pomyślnego starzenia się. Analizowano subiektywną ocenę zdrowia jako moderatora w relacjach religijnego systemu znaczeń, poczucia sensu i postawy wobec śmierci, ilustrując ją badaniami osób w okresie późnej dorosłości. Przedstawiono także polską adaptację Samoopisowej Skali Mądrości (SAWS) Jeffrey’a Deana Webstera w wersji do badania osób starszych.

Dr Andrzej Mirski (KA im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) poprowadził sympozjum zatytułowane „Refleksje na temat życia osób w wieku senioralnym”. Referenci przedstawili starość w ujęciu narracyjnym. Zaprezentowali badania dotyczące narracji o rodzinach osób w okresie późnej dorosłości, ukazując związki aspektów treściowych i formalnych narracji z subiektywnie doświadczanym poczuciem jakości życia, mierzonym za pomocą Kwestionariusza Poczucia Jakości Życia Marii Straś-Romanowskiej, Anny Oleszkowicz oraz Tomasza Frąckowiaka. Analizowali pamięć dzieciństwa jako element bilansu życiowego w starości. Przedstawili teoretyczną, zilustrowaną przykładami z badań empirycznych, konceptualizację pojęcia *mądrości narracyjnej* wraz z formami jej wspierania u osób w fazie późnej dorosłości. Podkreślali również duże znaczenie dystansu psychologicznego dla refleksji autobiograficznej w późnej dorosłości.

Sesję plakatową pt. „Doświadczenia osób w wieku senioralnym i ich relacje z pokoleniem młodych” poprowadziła dr hab. Anna Cierpka (UW). Podczas sesji rozważano związek samotności osób starszych z ich przekonaniami religijnymi. Analizowano stres informacyjny

w doświadczeniu osób w różnym wieku, przedstawiając wiedzę, doświadczenie i mądrość osób starych jako filtry chroniące przed zbytnią jego intensywnością. Zaprezentowano projekt integracji międzypokoleniowej „W przyjaźni wiek nie ma znaczenia!”, obejmujący spotkania dzieci z niepublicznego przedszkola „Nutki” z seniorami zamieszkującymi DPS. Poszukiwano także odpowiedzi na pytanie, czy intensyfikacja kontaktów z młodym pokoleniem może zmienić poczucie dobrostanu seniorów. Wskazywano, że integracja międzypokoleniowa, zapewniająca bliski kontakt z osobami w wieku podeszłym, wpływa na łagodzenie stereotypów dotyczących seniorów u młodzieży.

Uczestnicy konferencji rozmawiali o zasobach, jakimi dysponuje starzejący się człowiek – zarówno biologicznych i psychicznych, jak i środowiskowych. Podkreślali, jak duże znaczenie dla właściwego spożytkowania indywidualnych zasobów seniorów mają relacje społeczne, zarówno w obrębie rodziny, jak i poza nią. Ukazywali seniorów w różnych, zmieniających się współcześnie rolach: babci i dziadka, rodziców zastępczych, wolontariuszy hospicyjnych, słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku czy osób aktywnych na arenie politycznej. Wskazywali na edukację, kulturę i sztukę jako obszary potencjalnej generatywności w okresie senioralnym. Zastanawiali się, jak kształtować środowisko, zarówno fizyczne, jak i społeczne, aby wspierało ono codzienne funkcjonowanie seniorów. Pokazali wiele ciekawych propozycji integracji międzypokoleniowej, pozwalających seniorom sensownie spędzać czas. Ukazali również inne rozwiązania, na przykład internet, które mogą pomóc osobom starszym w radzeniu sobie z problemem osamotnienia.

Obecnie trwają prace nad przygotowaniem monografii prezentującej zagadnienia poruszone przez uczestników tegorocznej konferencji. Dotychczas ukazały się dwie monografie, będące owocem I i II konferencji z cyklu „Starość, jak ją widzi psychologia” (są to: *Starość, jak ją widzi psychologia* (2016), *Starość, jak ją widzi psychologia. Siła umysłu w starości* (2019)).